นายอภิวัฒน์ สุดสาว
นิติกร สำนักกฎหมาย

การควบคุม
การบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายนิติบัญญัติ

บทนำ

รัฐสภาเป็นองค์กรผู้ใช้อำนาจทางด้านนิติบัญญัติตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้กำหนดให้รัฐสภาประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา โดยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาประกอบกันเป็นสมาชิกรัฐสภา มีอำนาจหน้าที่สำคัญคือ การตรากฎหมาย การควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน การแต่งตั้งและถอดถอนบุคคลตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด และการให้ความเห็นชอบอันเกี่ยวกับราชการแผ่นดินในเรื่องสำคัญต่างๆ

อำนาจหน้าที่ของรัฐสภาหรือฝ่ายนิติบัญญัติที่สำคัญประการหนึ่ง คือ “การควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน” โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้บัญญัติกลไกสำหรับเพื่อใช้ในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินไว้ในหมวด ๖ รัฐสภา ส่วนที่ ๙ การควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน (มาตรา ๑๕๖ – มาตรา ๑๖๒) อันได้แก่ การตั้งกระทู้ถามของสมาชิกรัฐสภา การเปิดอภิปรายทั่วไปในสภาผู้แทนราษฎรเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีและเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล รวมทั้งการขอเปิดอภิปรายทั่วไปในวุฒิสภาเพื่อให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริงหรือชี้แจงปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินโดยไม่มีการลงมติ เป็นต้น

ดังนั้น เพื่อความรู้ความเข้าใจในบทบาทอำนาจหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน บทความนี้จึงใคร่ขอนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการและขั้นตอนใน **“การควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายนิติบัญญัติ”** ดังนี้

๑. การตั้งกระทู้ถามของสมาชิกรัฐสภา

กระทู้ถาม[๑] คือ คำถามที่สมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตั้งขึ้น เพื่อถามรัฐมนตรีเกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือนโยบายที่เกี่ยวกับงานในหน้าที่ของรัฐมนตรี โดยต้องระบุว่าให้ตอบ

[๑] สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญฯ ๒๕๕๐ และวุฒิสภา, กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๒ หน้า ๑๓๐.

ในราชกิจจานุเบกษาหรือให้ตอบในที่ประชุมวุฒิสภา เพื่อให้รัฐมนตรีที่รับผิดชอบตอบซึ่งการที่สมาชิกวุฒิสภาตั้งกระทู้ถามนั้นเป็นวิธีการควบคุมการทำงานของรัฐบาลอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญ โดยถือว่าเป็นความรับผิดชอบของรัฐบาลที่จะต้องตอบข้อซักถามของสมาชิกวุฒิสภาเกี่ยวกับงานในหน้าที่ในฐานะผู้รับผิดชอบต่อการบริหารราชการแผ่นดิน

กระทู้ถามที่สมาชิกตั้งถามรัฐมนตรีมี ๒ ลักษณะ คือ

๑) คำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับงานในหน้าที่ของรัฐมนตรี ซึ่งส่วนใหญ่จะถามเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของรัฐมนตรีในแต่ละกระทรวง

๒) คำถามเกี่ยวกับนโยบายการบริหารของรัฐมนตรี ซึ่งเป็นคำถามที่สมาชิกตั้งขึ้น เมื่อเห็นว่าการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรีไม่เป็นไปตามนโยบายที่ได้แถลงไว้ต่อรัฐสภา หรือดำเนินการบริหารงานผิดพลาดบกพร่องไม่ตรงตามนโยบาย

การตั้งกระทู้ถามมีทั้งกระทู้ถามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและกระทู้ถามของสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและข้อบังคับการประชุมของแต่ละสภาได้กำหนดรายละเอียดหรือประเภทของกระทู้ถามไว้ทั้งที่มีลักษณะเหมือนกันและแตกต่างกัน ดังนี้

๑.๑ **กระทู้ถามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร**

กระทู้ถามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมี ๒ ประเภท[๒] คือกระทู้ถามสดและกระทู้ถามทั่วไป

๑.๑.๑ **กระทู้ถามสด**

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่ละคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถามสดได้ครั้งละ ๑ กระทู้ โดยให้ทำเป็นหนังสือยื่นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรในวันประชุมที่มีวาระการตอบกระทู้ถามก่อนเริ่มประชุมตามเวลาที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรกำหนด โดยระบุชื่อเรื่องที่จะถามพร้อมระบุวัตถุประสงค์ว่าจะถามนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีผู้ใด และต้องมีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

๑) เป็นเรื่องสำคัญที่อยู่ในความสนใจของประชาชน

๒) เป็นเรื่องที่กระทบถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชน

๓) เป็นเรื่องเร่งด่วน

ในการประชุมครั้งหนึ่งๆ ให้บรรจุกระทู้ถามสดในระเบียบวาระการประชุมได้ไม่เกิน ๓ กระทู้ โดยให้จัดไว้ในลำดับที่หนึ่งของระเบียบวาระการประชุม ประธานสภาผู้แทนราษฎรจะเป็นผู้วินิจฉัยว่ากระทู้ถามใดเป็นกระทู้ถามสดหรือไม่ และในสัปดาห์ใดมีกระทู้ถามสดที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรวินิจฉัยแล้วเกินจำนวน ๓ กระทู้ ประธานสภาผู้แทนราษฎรจะจับสลากให้เหลือเพียง ๓ กระทู้ ในจำนวน ๓ กระทู้นี้ หากปรากฏว่ามีกระทู้ถามที่เป็นเรื่องทำนองเดียวกันให้กระทู้ถามที่ถูกจับสลากขึ้นมาในลำดับหลังตกไป

---

[๒] ข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๕๑ ข้อ ๑๔๑.
"ข้อ ๑๔๑ กระทู้ถามมี ๒ ประเภท คือ
(๑) กระทู้ถามสด
(๒) กระทู้ถามทั่วไป."

กระทู้ถามสดที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรวินิจฉัยแล้ว จะบรรจุเข้าระเบียบวาระกระทู้ถามสด และแจ้งให้นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบทราบ การถามและการตอบกระทู้ถามสดในการประชุมครั้งหนึ่ง ๆ มีกำหนดเวลาไม่เกิน ๖๐ นาที และกระทู้ถามสดแต่ละกระทู้ให้ถามด้วยวาจาได้เรื่องละไม่เกิน ๓ ครั้ง และต้องถามตอบให้แล้วเสร็จภายในกำหนดเวลา ๒๐ นาที เว้นแต่สัปดาห์ใดมีกระทู้ถามสดน้อยกว่า ๓ กระทู้ ก็ให้ขยายเวลาออกไปอีกตามสัดส่วนภายในเวลา ๖๐ นาที การถาม การชี้แจง หรือการตอบกระทู้ถามสดให้ดำเนินการในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร

๑.๑.๒ **กระทู้ถามทั่วไป**

การตั้งกระทู้ถามทั่วไปต้องเสนอล่วงหน้าเป็นหนังสือยื่นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร โดยมีข้อความเป็นคำถามในข้อเท็จจริงหรือนโยบายและระบุว่าจะให้ตอบในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรหรือในราชกิจจานุเบกษา กระทู้ถามที่ต้องตอบในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรให้บรรจุเข้าระเบียบวาระการประชุมภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ส่งกระทู้ถามไปยังรัฐมนตรี ส่วนกระทู้ถามที่ต้องตอบในราชกิจจานุเบกษา ประธานสภาผู้แทนราษฎรจะแจ้งไปยังรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบ เพื่อดำเนินการตอบภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่ส่งกระทู้ไปยังรัฐมนตรี

ในการประชุมครั้งหนึ่งๆ ให้บรรจุกระทู้ถามทั่วไปในระเบียบวาระการประชุมได้ไม่เกิน ๓ กระทู้ แต่ถ้าหากมีกระทู้ถามทั่วไปรอบรรจุระเบียบวาระการประชุมจำนวนมาก ประธานสภาจะบรรจุกระทู้ถามทั่วไปเกิน ๓ กระทู้ก็ได้ โดยให้บรรจุไว้ในระเบียบวาระการประชุมในลำดับที่หนึ่งถัดจากกระทู้ถามสด

๑.๒ **กระทู้ถามของสมาชิกวุฒิสภา**

กระทู้ถามของสมาชิกวุฒิสภามี ๒ ประเภท[๓] คือกระทู้ถามที่ขอให้ตอบในราชกิจจานุเบกษา และกระทู้ถามที่ขอให้ตอบในที่ประชุมวุฒิสภา

๑.๒.๑ กระทู้ถามที่ขอให้ตอบในราชกิจจานุเบกษา

ในกรณีที่เป็นกระทู้ถามที่ต้องตอบในราชกิจจานุเบกษา ให้ประธานวุฒิสภาแจ้งรัฐมนตรีผู้ซึ่งถูกตั้งกระทู้ถาม เพื่อดำเนินการตอบภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่รัฐมนตรีได้รับกระทู้ถามนั้น และหากรัฐมนตรีได้ตอบแล้วในราชกิจจานุเบกษา หรือมีเหตุขัดข้องไม่ตอบภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้เลขาธิการวุฒิสภาแจ้งให้ผู้ตั้งกระทู้ถามทราบต่อไป

๑.๒.๒ กระทู้ถามที่ขอให้ตอบในที่ประชุมวุฒิสภา

ในกรณีที่เป็นกระทู้ถามที่ต้องตอบในที่ประชุมวุฒิสภา ให้บรรจุเข้าระเบียบวาระการประชุมวุฒิสภาภายใน ๑๕ วัน นับแต่วันที่ส่งกระทู้ถามไปยังรัฐมนตรีผู้เกี่ยวข้อง แต่ในกรณีที่เป็น **“กระทู้ถามด่วน”**[๔] ให้ประธานวุฒิสภาจัดส่งกระทู้ถามนั้นไปยังรัฐมนตรีผู้เกี่ยวข้อง และให้แจ้งไปด้วยว่าได้กำหนดให้ผู้ตั้งกระทู้ถามเรื่องนั้นในการประชุมครั้งใด การกำหนดเวลาดังกล่าวให้ประธานวุฒิสภาคำนึงถึงความสำคัญของเหตุการณ์และความสนใจของประชาชนซึ่งควรจะได้ทราบโดยปัจจุบันนั้นเป็นหลักพิจารณา หากประธานวุฒิสภาไม่อาจบรรจุกระทู้ถามเข้าระเบียบวาระการประชุมวุฒิสภาได้ภายในกำหนดระยะเวลาดังกล่าว ให้แจ้งเหตุขัดข้องให้ที่ประชุมวุฒิสภาและผู้ตั้งกระทู้ถามทราบ

ในการประชุมวุฒิสภาครั้งหนึ่ง ๆ ให้บรรจุกระทู้ถามได้ไม่เกิน ๕ กระทู้ แต่ถ้าหากมีกรณีจำเป็นหรือเร่งด่วน ประธานวุฒิสภาจะบรรจุกระทู้ถามเกิน ๕ กระทู้ก็ได้ การถามและการตอบกระทู้ถามในการประชุมวุฒิสภาครั้งหนึ่ง ๆ ให้มีกำหนดระยะเวลาไม่เกิน ๒ ชั่วโมง นอกจากนี้ในการประชุมวุฒิสภาครั้งหนึ่ง ๆ ห้ามมิให้ผู้ตั้งกระทู้ถามคนเดียวกันถามเกิน ๑ กระทู้ เว้นแต่ไม่มีกระทู้ถามของสมาชิกอื่นเหลืออยู่

---

[๓] ข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๕๑ ข้อ ๑๕๙.

“ข้อ ๑๕๙ การตั้งกระทู้ถาม ให้เสนอล่วงหน้าเป็นหนังสือยื่นต่อประธานวุฒิสภา โดยมีข้อความเป็นคำถามในข้อเท็จจริงหรือนโยบาย และให้แสดงความประสงค์ด้วยว่าจะให้ตอบในราชกิจจานุเบกษา หรือจะให้ตอบในที่ประชุมวุฒิสภา

ข้อเท็จจริงใดๆ ที่อ้างประกอบกระทู้ถาม ต้องเป็นข้อเท็จจริงที่ผู้ตั้งกระทู้ถามรับรองว่าถูกต้อง แม้จะมิได้ยืนยันรับรองไว้ในกระทู้ถามก็ตาม และถ้าจำเป็นจะต้องมีคำชี้แจงประกอบ ก็ให้ระบุแยกเป็นส่วนหนึ่งต่างหาก

คำถาม ข้อเท็จจริงที่อ้าง ตลอดจนคำชี้แจงประกอบ ต้องไม่ฟุ่มเฟือย วนเวียน ซ้ำซากหรือมีลักษณะเป็นทำนองอภิปราย”.

[๔] ข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๕๑ ข้อ ๑๖๓.

“ข้อ ๑๖๓ กรณีที่เกี่ยวกับประโยชน์สำคัญของแผ่นดินหรือมีเหตุฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนในอันที่จะรักษาความปลอดภัยสาธารณะหรือป้องปัดภัยพิบัติสาธารณะ หรือกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมหรือเสรีภาพของประชาชนอย่างร้ายแรง หรือกระทบกระเทือนต่อสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศซึ่งเป็นเรื่องที่รัฐมนตรีควรจะต้องชี้แจงหรือดำเนินการโดยทันทีนั้น จะตั้งกระทู้ถามด่วนก็ได้.”

๒. การขอเปิดอภิปรายทั่วไป

การขอเปิดอภิปรายทั่วไป เป็นมาตรการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินวิธีหนึ่ง ซึ่งถือได้ว่าเป็นมาตรการที่สำคัญและมีประสิทธิภาพมาก การเปิดอภิปรายทั่วไปจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา เพราะสามารถเป็นเครื่องมือเหนี่ยวรั้งและถ่วงดุลอำนาจระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารให้อยู่ในภาวะสมดุลได้ดีที่สุด

การขอเปิดอภิปรายทั่วไปนั้น มีทั้งในสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภาโดยแยกพิจารณาได้ดังนี้

๒.๑ **การขอเปิดอภิปรายทั่วไปในสภาผู้แทนราษฎร**

การขอเปิดอภิปรายทั่วไปในสภาผู้แทนราษฎร มีอยู่ ๒ กรณี คือ การเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี และการเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล

๒.๑.๑ **การเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี**

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๕๘ และข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเปิดอภิปรายเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีไว้ ดังนี้

๑) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๕ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร

๒) การเสนอญัตติขอให้เปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีต้องทำเป็นหนังสือ โดยระบุเรื่องที่ขอเปิดอภิปราย และเสนอชื่อผู้สมควรดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนต่อไปไว้ในญัตติด้วย

๓) ในการเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี ถ้าเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของนายกรัฐมนตรีที่มีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ราชการ หรือจงใจฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย จะต้องแสดงหลักฐานการยื่นคำร้องขอต่อประธานวุฒิสภา เพื่อให้วุฒิสภามีมติให้ถอดถอนออกจากตำแหน่งด้วยเมื่อได้มีการยื่นคำร้องขอต่อประธานวุฒิสภาแล้ว ให้ดำเนินการต่อไปได้โดยไม่ต้องรอผลการดำเนินการไต่สวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

๔) เมื่อประธานสภาผู้แทนราษฎรได้รับญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีแล้วให้ทำการตรวจสอบ หากมีข้อบกพร่องให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรแจ้งผู้เสนอทราบภายใน ๗ วัน นับแต่วันที่ได้รับญัตติ เมื่อประธานสภาผู้แทนราษฎรได้ตรวจสอบความถูกต้องของญัตติแล้ว ให้บรรจุเข้าระเบียบวาระการประชุมเป็นเรื่องด่วนและแจ้งให้นายกรัฐมนตรีทราบ

๕) เมื่อได้มีการเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีแล้ว จะมีการยุบสภาผู้แทนราษฎรมิได้ เว้นแต่จะมีการถอนญัตติหรือการลงมตินั้นไม่ได้คะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร

๖) นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีเท่านั้นที่มีสิทธิอภิปรายชี้แจง ในการชี้แจงจะชี้แจงคำอภิปรายของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทีละคนเป็นลำดับไป หรือจะรอรวมชี้แจงครั้งละหลายคนก็ได้

๗) เมื่อการอภิปรายทั่วไปสิ้นสุดลง ให้สภาผู้แทนราษฎรลงมติไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี โดยการลงมติในกรณีเช่นว่านี้ มิให้กระทำในวันเดียวกับวันที่การอภิปรายสิ้นสุดลง

๘) มติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีต้องมีคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร

๙) ในกรณีที่มติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีมีคะแนนเสียงไม่มากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปนั้น เป็นอันหมดสิทธิที่จะเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีอีกตลอดสมัยประชุมนั้น

๑๐) ในกรณีที่มติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีมีคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรนำชื่อผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อเป็นนายกรัฐมนตรีกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งต่อไป

๒.๑.๒ การเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๕๙ และข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเปิดอภิปรายเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลไว้ ดังนี้

๑) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๖ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร

๒) การเสนอญัตติขอให้เปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลต้องทำเป็นหนังสือโดยระบุชื่อเรื่องที่จะขอเปิดอภิปราย

๓) รัฐมนตรีคนใดพ้นจากตำแหน่งเดิมแต่ยังคงเป็นรัฐมนตรีในตำแหน่งอื่นภายหลังจากวันที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจหรือรัฐมนตรีผู้ซึ่งพ้นจากตำแหน่งเดิมไม่เกิน ๙๐ วัน ก่อนวันที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ แต่ยังคงเป็นรัฐมนตรีในตำแหน่งอื่น ให้รัฐมนตรีคนนั้นยังคงต้องถูกอภิปรายเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจต่อไป

๔) ในการเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล ถ้าเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของรัฐมนตรีที่มีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ราชการ หรือจงใจฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย จะต้องแสดงหลักฐานการยื่นคำร้องขอต่อประธานวุฒิสภา เพื่อให้วุฒิสภามีมติให้ถอดถอนออกจากตำแหน่งด้วย เมื่อได้มีการยื่นคำร้องขอต่อประธานวุฒิสภาแล้ว ให้ดำเนินการต่อไปได้โดยไม่ต้องรอผลการดำเนินการไต่สวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

๕) เมื่อประธานสภาผู้แทนราษฎรได้รับญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลแล้ว ให้ทำการตรวจสอบ หากมีข้อบกพร่องให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรแจ้งผู้เสนอทราบภายใน ๗ วัน นับแต่วันที่ได้รับญัตติ เมื่อประธานสภาผู้แทนราษฎรได้ตรวจสอบความถูกต้องของญัตติแล้ว ให้บรรจุเข้าระเบียบวาระการประชุมเป็นเรื่องด่วนและแจ้งให้รัฐมนตรีทราบ

๖) นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีเท่านั้นที่มีสิทธิอภิปรายชี้แจง ในการชี้แจงจะชี้แจงคำอภิปรายของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทีละคนเป็นลำดับไป หรือจะรอรวมชี้แจงครั้งละหลายคนก็ได้

๗) เมื่อการอภิปรายทั่วไปสิ้นสุดลง ให้สภาผู้แทนราษฎรลงมติไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี โดยการลงมติในกรณีเช่นว่านี้ มิให้กระทำในวันเดียวกับวันที่การอภิปรายสิ้นสุดลง

๘) มติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลต้องมีคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร

๙) ในกรณีที่มติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลมีคะแนนเสียงไม่มากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปนั้น เป็นอันหมดสิทธิที่จะเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลอีกตลอดสมัยประชุมนั้น

๒.๑.๓ **การเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลของพรรคการเมืองที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมิได้อยู่ในสังกัดพรรคการเมืองที่สมาชิกในสังกัดพรรคนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี (พรรคฝ่ายค้านเสียงข้างน้อยในสภาผู้แทนราษฎร)**

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๖๐ ได้บัญญัติหลักการใหม่ในการคุ้มครองเสียงข้างน้อยตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ให้สามารถใช้สิทธิความเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทยของตนในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน โดยให้สิทธิสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มิได้อยู่ในพรรคการเมืองที่สมาชิกในสังกัดพรรคนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี (พรรคฝ่ายค้าน) ที่ไม่สามารถขอเปิดอภิปรายทั่วไปในกรณีปกติตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๕๘ หรือ มาตรา ๑๕๙ เนื่องจากมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ถึงเกณฑ์ที่จะเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป **ให้สามารถขอเปิดอภิปรายทั่วไปได้ โดยรัฐธรรมนูญได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่าเมื่อคณะรัฐมนตรี**

ได้บริหารราชการแผ่นดินมาเกินกว่า ๒ ปีแล้ว ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มิได้อยู่ในพรรคการเมืองที่สมาชิกในสังกัดของพรรคนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลได้ โดยมีหลักเกณฑ์และวิธีการขอเปิดอภิปรายทั่วไปเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้วในข้อ ๒.๑.๑ และ ๒.๑.๒

๒.๒ **การขอเปิดอภิปรายทั่วไปในวุฒิสภา เพื่อให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริงหรือชี้แจงปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินโดยไม่มีการลงมติ**

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๖๑ และข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๕๑ การเปิดอภิปรายทั่วไปในวุฒิสภา มีหลักเกณฑ์และขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑) สมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๓ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา เข้าชื่อขอเปิดอภิปรายทั่วไปในวุฒิสภาเพื่อให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริงหรือชี้แจงปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินโดยไม่มีการลงมติ

๒) การขอเปิดอภิปรายทั่วไปในวุฒิสภาดังกล่าว ให้ทำเป็นหนังสือยื่นต่อประธานวุฒิสภา โดยระบุให้ชัดเจนว่าจะให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริงหรือชี้แจงปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินในเรื่องใด

๓) ให้ประธานวุฒิสภาแจ้งการขอเปิดอภิปรายทั่วไปในวุฒิสภาไปยังนายกรัฐมนตรี และให้บรรจุเข้าระเบียบวาระการประชุมเป็นเรื่องด่วน

๔) เมื่อคณะรัฐมนตรีได้แถลงข้อเท็จจริงหรือชี้แจงปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินในเรื่องที่ขอเปิดอภิปรายทั่วไปแล้ว สมาชิกวุฒิสภามีสิทธิที่จะอภิปรายซักถามได้

๕) รัฐมนตรีเท่านั้นที่มีสิทธิที่จะอภิปรายตอบข้อซักถาม รัฐมนตรีจะตอบสมาชิกวุฒิสภาที่ซักถามและอภิปรายในเรื่องที่ขอเปิดอภิปรายทั่วไปทีละคนตามลำดับไป หรือจะรอรวมตอบครั้งละหลายคนก็ได้

๖) เมื่อการอภิปรายทั่วไปสิ้นสุดลงจะไม่มีการลงมติและการขอเปิดอภิปรายทั่วไปในวุฒิสภาดังกล่าวนี้ จะกระทำได้ครั้งเดียวในสมัยประชุมหนึ่ง

บทสรุป

หลักการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินโดยฝ่ายนิติบัญญัตินั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา โดยเป็นกลไกในการรักษาดุลยภาพแห่งอำนาจระหว่างฝ่ายบริหารซึ่งมีอำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินกับฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งมีอำนาจในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ดังนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ จึงได้บัญญัติหลักการในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินโดยบัญญัติไว้ในหมวด ๖ รัฐสภา ส่วนที่ ๙ การควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินไว้โดยเฉพาะ และมีความชัดเจนกว่ารัฐธรรมนูญทุกฉบับที่ผ่านมาที่มิได้บัญญัติหลักการไว้เป็นหมวดหมู่เช่นนี้ อย่างไรก็ตาม นอกจากกลไกในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินซึ่งเป็นกลไกหลักดังกล่าวแล้ว รัฐธรรมนูญยังได้บัญญัติหลักการอันเป็นกลไกเสริม สำหรับเพื่อใช้เป็นเครื่องมือของฝ่ายนิติบัญญัติในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินเอาไว้อีกหลายเรื่อง เช่น การแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อรัฐสภาโดยไม่มีการลงมติ การตรวจสอบโดยระบบคณะกรรมาธิการ และการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่ต้องการแก้ไขปัญหาของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ที่ก่อให้เกิดการผูกขาดอำนาจรัฐและการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม การดำเนินการทางการเมืองที่ขาดความโปร่งใส ไม่มีคุณธรรมและจริยธรรม รวมทั้งระบบการตรวจสอบการใช้อำนาจที่ล้มเหลวในอดีตที่ผ่านมา

